Jaroslav P a n á č e k (Česká Lípa)

DOMNĚLÁ ZANIKLÁ VES LEDCE NA ČESKOLIPSKU

THE ALLEGEDLY DESERTED VILLAGE LEDCE IN THE REGION OF ČESKÁ LÍPA

From the beginning of the 15th century until the beginning of the 17th century, the village Ledce is mentioned first as a part of the manor belonging to the Hradiště monastery, then as a part of the Česká Lípa manor, and from the middle of the 16th century as a part of the Česká Lípa and Nový Zámek manor. From the middle of the 19th century until today, all historians considered Ledce to be a deserted medieval village somewhere in the vicinity of Česká Lípa. Based on an entry in the land files from 1605, it was found that this Ledce is not a deserted village, but a still existing village Ledce 5 km southeast of Mšeno. Like the villages Stračí and Střížovice, it was sold and thus removed from the Česká Lípa and Nový Zámek manor, which is why it has not appeared here since 1619.

Key words
Ledce; Lada; deserted village; Hradiště monastery; Česká Lípa and Nový Zámek manor

Klíčová slova
Ledce; Lada; zaniklá vesnice; klášter Hradiště; lipské a novozámecké panství

Toponymum Ledce vykládá onomastika jako deminutivum k apelativu ‚lada', resp. v singuláru ‚lado', což vysvětluje jako „pustá, nezoraná země" (Svoboda – Šmilauer a d., 1960, s. 530). Jméno Ledce tedy znamenalo ‚malá nebo menší lada'. Vzhledem k tomu, že Ledce se často vyskytují mimo skupiny starých osad, soudil V. Šmilauer, že Ledce (malá lada) bylo označení pro osady zakládané mimo pravidelné sídelní území (Šmilauer, 1960, s. 46). Ledců eviduje Antonín Profous ve svém díle deset (plus odvozeniny, např. Ledec), všechny s doklady jména již od středověku (Profous, 1949, s. 495–496).

Osad jménem Lada, těch existujících i dnes zaniklých, možno najít v Čechách také deset, všechny však obdržely své české jméno nejdříve na konci 19. či až ve 20. století. Těchto deset osad možno rozdělit do tří skupin. Nejpočetnější první skupinu tvoří sedm z nich, všechny s přívlastkem (Borová, Březová, Černá, Hrabická, Pravětínská, Svinná, Švajglova; Profous, 1949, s. 475–476).[1] Všechny leží nebo ležely v podhůří Šumavy v oblasti jihozápadně od Vimperka a všechny měly základem svého německého jména slovo ‚haid', správně ‚Heide', což znamená ‚pustina, divočina, lada'. Druhá skupina obsahuje pouze dvě osady, které své

[1] Borová Lada dostala své české jméno až v roce 1948, takže jsou uvedena pod původním názvem Ferchenhaid (Profous, 1947, s. 536).

české jméno obdržely až ve 20. století: u Jablonného v Podještědí a u Drahobuzi na Litoměřicku. Obě měly původní německé jméno Laden, což označuje ‚krám'. Přesto A. Profous vzhledem k poznámce u první z nich v tereziánském katastru („lada mohou být obdělána sotva jednou za 45 let") připouští odvození od českého slova lado (Profous, 1949, s. 476). Desátá Lada (u České Lípy) se jmenovala od první zmínky v roce 1444 až do roku 1948 Jägersdorf a teprve tehdy dostala nový český název Lada.[2] Zdá se tedy, že termín ‚lado' (plurál ‚lada') byl ve středověku užíván pouze jako obecné označení,[3] resp. pomístní jméno neobdělané země, a jako místní jméno se ujal až od poloviny 18. století.

Jediné Ledce se na Českolipsku objevily v literatuře v polovině 19. století a až dodnes zde byly uváděny jako zaniklá středověká ves, patřící nejprve ke zboží kláštera Hradiště, poté k lipskému (Česká Lípa) a pak ke spojenému lipskému a novozámeckému panství.

Písemné prameny domnělé středověké vsi Ledce na Českolipsku

V konfirmaci statků doksanského kláštera Přemyslem Otakarem I. z roku 1226 se objevují vesnice Skalice a Ledce (CDB II, s. 283, č. 286). Vzhledem k sousedství kravařského újezdu doksanského kláštera a k mylnému spojení Jezvé s tímto klášterem umístil J. V. Šimák (1938, s. 724) tyto vsi do jeho okolí, když Skalici spojil s dnešní Skalicí u České Lípy a Ledce s již zmíněným Jägersdorfem, byť s otazníkem. Již v rejstříku diplomatáře z roku 1912 však byly Ledce spojeny se vsí toho jména severozápadně od Smečna (pol. okres Slaný) a Skalice se vsí u Litoměřic. Po letech upřesnil tuto lokalizaci J. Pražák (1955, s. 176) se závěrem, že se jedná o Skalici v okr. Litoměřice a ves Ledčice jižně od Roudnice.[4]

Naše Ledce se tedy pravděpodobně objevují poprvé až okolo roku 1400 jako „*Ledecz*", odkud vycházel naturální plat (mnichovo)hradištskému klášteru (Emler 1884, s. 20). Po zničení kláštera husity v roce 1420 využil patrně situace tehdejší majitel lipského panství Hynek Berka Hlaváč z Dubé nebo některý z jeho následovníků. Přestože se tehdy většina Berků projevovala jako řádní katolíci, neváhali připojit vsi zničeného hradištského kláštera ke svému panství. Proto se s Ledci setkáváme po husitských válkách v popise lipského panství z roku 1455, kde jsou uvedeny celé vsi „*Stary Lipy, Liticze, Strziezowicze, Ledcze, Kozzlee ac Popelow*".[5] Od těch dob patřily Ledce k lipskému panství.

[2] Věstník Ministerstva školství a osvěty 4, 1948, s. 407. Ves uvedena pod původním německým názvem Jägersdorf, viz Profous, 1949, s. 92.
[3] Prameny od 15. století uvádí Gebauer, 1903 (pod heslem ‚lado').
[4] Ledčice shodně uvádí Profous, 1949, s. 496.
[5] Národní archiv (dále NA) Praha, Desky dvorské království Českého (dále DD) 23, fol. 132.

Při dělení majetku po Jindřichu Berkovi Dubském mezi jeho čtyři syny v roce 1502 jsou jmenovány na dílu Jiřího Berky u Křížové brány: „*wes Kozlee, wes Pijseczna, wes Rowcze, wes Ledecz*“.[6] Tento díl koupil někdy mezi lety 1508 a 1509 Jan z Vartenberka (zápis se nedochoval), od jehož následovníka Prokopa jej koupil v roce 1532 jeho synovec Václav z Vartenberka na Rybnově.[7] Tak se staly Ledce součástí rybnovského, později novozámeckého panství. Jsou také jmenovány v dalších popisech novozámeckého panství z roku 1575: „*s Kozly, s Robczïem, s Ledczem, Pisecznau*“.[8]

Ledce jsou pak uvedeny v nejstarším dochovaném urbáři lipského a novozámeckého panství z roku 1579, sepsaném za vlády Jana z Vartenberka, kde jsou rozepsány naturální a peněžní platy od pěti poddaných (Šimák, 1937, s. 142–143). Byli to: „*Jakub Rychtář, Waczlaw Hawlyk, Karásek, Havlů Waniek a Mykess Hawlu*“. Později zřejmě byly naturálie převedeny pouze na peněžní platy od poddaných: „*Váczlav, Mikulášs, Karasek, Sstastney, Hawlycziek*“. Celkem platila celá ves na sv. Jiří 15 kop grošů a na Vánoce 50 kop grošů, což vzhledem k počtu osedlých je ve srovnání s ostatními vesnicemi na panství poměrně značná suma.

Za vlády Jana Jiřího z Vartenberka v roce 1619 byl založen nový urbář, opět český, který je ovšem v podstatě opisem staršího. Zápis nadepsaný „*Wes Ledecz*“ se s ním doslovně shoduje.[9] Zápis je však přeškrtán, stejně jako za ním následující zápisy pro ves Stračí a Střížovice.[10] Tím končí písemné zprávy o vsi Ledce na lipském a novozámeckém panství.

Lokalizace údajné zaniklé středověké vsi Ledce

Jako první ji do literatury uvedl František Palacký ve svém popisu Království českého z roku 1848 mezi „jmény osad českých ve starých listinách připomínaných, jichžto někdejší polohu na ten čas určiti lze nebylo“: Ledeč, ltm. (tj. Litoměřický kraj) na Nowozámecku (Palacký, 1848, s. 598). Rovněž bez lokalizace jako zaniklou ji zmínil na panství Nový Zámek a Česká Lípa Tomáš V. Bílek (1883, s. 845) ve svých dějinách konfiskací. August Sedláček (1908, s. 502) ve svém místopisném slovníku ji označil jako „n. ves v okolí Lipého“.

Podrobněji se Ledci na lipském a novozámeckém panství zabýval J. V. Šimák, který uvedl stručně prameny a napsal, že „Sedláček umístil Ledce původně ve vsi

6 Obnovený vklad z roku 1577: NA Praha, Desky zemské větší království Českého (dále DZV) 45, fol. G11. K dělení berkovského majetku v roce 1502 viz Panáček, 2004.
7 Obnovený vklad z roku 1543: NA Praha, DZV 5, fol. B27.
8 NA Praha, DZV 18, fol. M23; DD 52, fol. 161.
9 Státní oblastní archiv Litoměřice, pobočka Děčín, Velkostatek Česká Lípa-Nový Zámek, k. 87, Urbář panství Nový Zámek, III. díl, s. 150–153.
10 Tamtéž, s. 154–157.

tohoto jména na jv. od Mšena, ale potom ji správně hledá v sousedství městečka Jezvého (Místop. slov. 502)“ (Šimák, 1931, s. 130). Podle pořadí vesnic v deskových zápisech ji pak identifikoval jako Jägersdorf, tedy dnešní Lada severně od České Lípy, dnes její součást (viz výše). Odkud převzal Šimák Sedláčkovu prvotní lokalizaci Ledců ke Mšenu, nevíme, neboť nebyla nalezena ani v žádném Sedláčkově díle před vydáním místopisného slovníku (1908), ani v jeho kartotéce, uložené v depozitáři Historického ústavu AV ČR a dnes digitalizované. A. Profous (1949, s. 495) označil Ledce z neznámého důvodu jako „ves u Okřešic“ a tohoto názoru se přidržel i V. Šmilauer (1960, s. 45). Lokalizace spojil nesmyslně dohromady F. Roubík (1959, s. 95), jenž v soupise zaniklých osad označil Ledce jako „ves u Okřešic … Snad Jägersdorf?“ Nutno podotknout, že právě názor J. V. Šimáka měl patrně svoji váhu při přejmenování Jägersdorfu v roce 1948 a k němu se přikláněli i obyvatelé vsi. Protože však osad jménem Ledce byla v Čechách již celá řada, bylo nakonec zvoleno prvotní jméno Lada. V novější literatuře k rozhodnutí o správné lokalizaci Ledců na lipském a novozámeckém panství nedošlo (Panáček, 1984, s. 353; týž 1985, s. 284; týž 1991–1992, s. 137–138, 154–155).

Správná lokalizace vsi Ledce

Feudální panství netvořilo vždy geograficky uzavřené území, neboť vznikalo živelně a jeho územní rozsah ovlivňovaly majetkoprávní transakce mezi jednotlivými majiteli panství. Přeprodeje jednotlivých vesnic nebo i jenom některých poddaných mezi feudály byly běžné, takže se stávalo, že k určitému dominiu patřily kromě vesnic soustředěných okolo centra panství i osamocené enklávy více vzdálené od sídelního a hospodářského centra panství. Zvláště markantně se tento jev projevoval u klášterních panství, která vznikala nebo se rozšiřovala donacemi zbožných věřících.

V nejstarším urbáři lipského a novozámeckého panství z roku 1579 jsou v pořadí za Ledci uvedeny vsi Stračí a Střížovice. V novějším urbáři z roku 1619 jsou uvedeny ve stejném pořadí a všechny tři zápisy jsou přeškrtány, zdá se, že i stejnou rukou. Nikdo z historiků nepochyboval o tom, že v případě vsi Stračí se jedná o ves 1,7 km vjv. od Štětí a ves Střížovice je nutno hledat 2,3 km sv. od nedaleké Hoštky. Přesto (kromě zmíněné úvahy A. Sedláčka) všichni historikové od počátku považovali Ledce za zaniklou vesnici.

Stračí se na lipském panství vyskytuje poprvé při dělení majetku v rodu Berků v roce 1502 a podílníci se o ně spolu se Střížovicemi dělili: „*Wes Straczj swiniczemi, y stiemi robotami Strzizowskymj, kterez robotugj zapuol vroku, toho wssychnij pani tiech cztyrz dijluw vzywaite spolecznie a tez nato naklad spolecznie czinte*.“[11]

[11] Formulace tohoto zápisu se shoduje ve všech čtyřech deskových vkladech podílů lipského

Zdá se, že Stračí se svými rozsáhlými vinicemi, na nichž robotovali i poddaní ze Střížovic, bylo pro novozámecké panství zdrojem vína. Vinice zde zanikly po třicetileté válce a nebyly již obnoveny (Bernau, 1888, s. 436–437).

Ve Střížovicích drželi lipští Berkové jisté majetky již v roce 1406. V tomto roce založil měšťan Jakub řečený Sedlář ve farním kostele v České Lípě oltář Těla Kristova a Panny Marie a k tomu mu prodal Hynek Berka z Dubé, pán na Lipém, roční plat 25 kop grošů ve vsích Střížovice a Kozly (LE VII, s. 193–196, č. 77). Po fundátorově smrti mělo patronátní právo k oltáři připadnout městu. Pak se Střížovice objevují v roce 1455 mezi vesnicemi lipského panství[12] a jak bylo uvedeno výše, po dělení majetku v rodu Berků v roce 1502 se o jejich užitky dělili držitelé všech čtyř dílů. I po sto letech od založení oltáře Těla Kristova je ve výše zmíněných zápisech (viz pozn. 29) rovněž uvedeno nadání k tomuto oltáři, pouze částka se navýšila na sto kop grošů. Po celé 16. století však patřila také část Střížovic k panství Úštěk,[13] v 17. století pak k Roudnici (Bernau, 1888, s. 575).

Patrně pro odlehlost od centra panství na Novém Zámku došlo k prodeji podílů obou vesnic. Podle edice staršího urbáře bylo u Stračí i Střížovic pozdější rukou připsáno: „*Toto již drží prodajem pan Kašpar Belwicz z Nostwicz a na Libochowie*“. Autor edice J. V. Šimák (1937, s. 173) datoval tento přípisek do let 1583–1599, kdy se na Liběchově vystřídali tři Belvicové jménem Kašpar: starší, který zemřel v roce 1583, po něm jeho nezletilý syn téhož jména, který zemřel v mládí a po něm jeho strýc Kašpar, který panství držel do roku 1599 (Sedláček, 1923, s. 438). Jak již bylo řečeno, v mladším urbáři z roku 1619 jsou zápisy vsí Stračí a Střížovice přeškrtány.[14]

Stejný důvod jako u výše uvedených dvou vesnic vedl patrně i k odprodeji Ledců, které se podrobným studiem vkladů do dnes digitalizovaných zápisů desk zemských podařilo identifikovat jako dodnes existující malou ves 5 km jv. od Mšena. Nešlo tedy o zaniklou středověkou ves na Českolipsku, jak se dosud tradovalo. Jak k prodeji došlo?

V roce 1560 převzal od matky své dědictví, tedy lipské a novozámecké panství (i s Ledci), Jan z Vartenberka, který se pak okolo roku 1566 stal zástavním a v roce 1589 dědičným držitelem bývalého královského zboží Bezděz. V roce 1593 zapsal bezdězské panství své manželce Barboře z Lobkovic. Po smrti Jana z Vartenberka

panství: NA Praha, DZV 250, fol. J 8 (obnovený vklad z roku 1545); 45, fol. G11–12 (obnovený vklad z roku 1577); 45, fol. G15 (obnovený vklad z roku 1577); 6, fol. D20, dále nefol. (obnovený vklad z roku 1545).

12 NA Praha, DD 23, fol. 132.

13 NA Praha, DZV 5, fol. D21; 86, fol. E19; 64, fol. D27 a D30.

14 Přestože v urbáři z roku 1619 byly zápisy přeškrtány, je v konfiskačním zápise Jana Jiřího z Vartenberka z roku 1622 ves Strači s vinicemi a robotami Střížovskými ještě uvedena (Bílek, 1883, s. 845).

i jejich jediného syna v roce 1595 se vdova pravděpodobně v roce 1601 provdala podruhé. Jejím druhým manželem se stal Václav starší Berka z Dubé, jemuž zapsala v roce 1607 všechna práva k bezdězskému panství, avšak k uvázání se až po její smrti (Sedláček, 1895, s. 18). Majitelem lipského a novozámeckého panství byl v letech 1604–1608 Zikmund z Vartenberka, vdovec po Alžbětě z Vartenberka, dceři Jana z Vartenberka a Barbory z Lobkovic. Ten v roce 1605 prodal Barboře z Lobkovic k bezdězskému panství za 7000 kop gr. míš. „*djl Miesteczka Mssena, też wes czelau Leddcze czož tu tak diedicznego k panstwi Nowozamskemu przinalezielo*“ (obr. 1).[15]

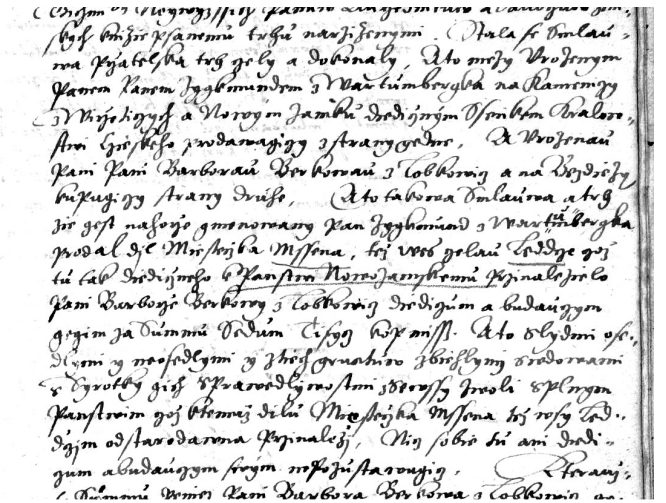

Obrázek 1: Zápis z roku 1605 v deskách zemských o prodeji Mšena a Ledců (NA Praha, DZV. 185, fol. K 6)

Právě tato formulace deskového zápisu je důkazem, že Ledce vyskytující se od 15. století až do začátku 17. století na panství lipském, poté lipském a novozámeckém, je onou vesnicí jihovýchodně od Mšena. Odjakživa s domněle zaniklou vsí Ledce na Českolipsku spojovali historikové i uvedení Ledců v urbáři hradištského kláštera z doby okolo roku 1400 (viz výše). Vzhledem k množství osad jménem Ledce v Čechách a ve světle úvodních slov této kapitoly se již toto spojení nejeví jako jednoznačné.

[15] NA Praha, DZV 185, fol. K6. Nutno poznamenat, že tento pramen uvádí již A. Profous (1949, s. 495), ale žádného z historiků dosud nenapadlo dát jej do souvislosti s domnělou zaniklou středověkou vsí tohoto jména na Českolipsku.

EDICE PRAMENŮ

CDB: *Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae* II (ed. G. Friedrich), Pragae 1912.
EMLER, J. (1884): *Zlomek urbáře kláštera Hradištského*. Praha: Nákladem Král. české společnosti nauk.
LE: *Librorum erectionum Archidioecesis Pragensis vol. VII* (ed. J. Pelikán), Pragae 2002.
ŠIMÁK, J. V. (1937): Registra panství Lipského a Novozámeckého z r. 1579. *Bezděz*, 8, s. 8–16, 40–48, 76–90, 139–143, 173–175.

LITERATURA

BERNAU, F. (1888): *Der politische Bezirk Dauba (umfassend die Gerichtsbezirke Dauba und Wegstädtl)*. Dauba: Verlag des Dauba-Wegstädtler Bezirks-Lehrervereines.
BÍLEK, T. V. (1883): *Dějiny konfiskací v Čechách po r. 1618. Část 2*. Praha: Nákladem Musea království českého.
GEBAUER, J. (1903): *Slovník staročeský I–II*. Praha: Česká grafická společnost „Unie".
PALACKÝ, F. (1848): *Popis království Českého*. Praha: J. G. Kalve.
PANÁČEK, J. (1984): Místní jména na panství lipském (Česká Lípa) v 15. století. *Onomastický zpravodaj ČSAV*, 25, 3–5, s. 349–362.
PANÁČEK, J. (1985): Zaniklé středověké osady na českolipském okrese. In: *Z minulosti Děčínska a Českolipska IV*. Ústí nad Labem: Severočeské nakladatelství, s. 279–300.
PANÁČEK, J. (1991–1992): Omyly v místním názvosloví na Českolipsku. *Onomastický zpravodaj ČSAV*, 32–33, s. 134–150.
PANÁČEK, J. (1991–1992): Poznámky k dílu F. Roubíka „Soupis a mapa zaniklých osad v Čechách". *Onomastický zpravodaj ČSAV*, 32–33, s. 151–158.
PANÁČEK, J. (2004): Dělení Berků z Dubé v roce 1502. *Bezděz*, 13, s. 23–48.
PRAŽÁK, J. (1955): Privilegium Přemysla I. pro Doksany a jeho konfirmace z r. 1276. *Sborník archivních prací*, 5, s. 159–203.
PROFOUS, A. (1947): *Místní jména v Čechách, jejich vznik, původní význam a změny. Díl I*. Praha: Česká akademie věd a umění.
PROFOUS, A. (1949): *Místní jména v Čechách, jejich vznik, původní význam a změny. Díl II*. Praha: Česká akademie věd a umění.
ROUBÍK, F. (1959): *Soupis a mapa zaniklých osad v Čechách*. Praha: ČSAV.
SEDLÁČEK, A. (1895): *Hrady, zámky a tvrze království Českého 10. Boleslavsko*. Praha: Nakladatelství F. Šimáčka v Praze.
SEDLÁČEK, A. (1908): *Místopisný slovník historický království Českého*. Praha: Nakladatelé Bursík & Kohout v Praze.
SEDLÁČEK, A. (1923): *Hrady, zámky a tvrze království Českého 14. Litoměřicko a Žatecko*. Praha: Nakladatelství F. Šimáčka v Praze.
SVOBODA, J. – ŠMILAUER, V. a další (1960): *Místní jména v Čechách, jejich vznik, původní význam a změny. Díl V*. Praha: Nakladatelství ČSAV.
ŠIMÁK, J. V. (1931): Zaniklé obce a zapomenutá jména místní v sev. Čechách. *Bezděz II*, s. 129–134.

ŠIMÁK, J. V. (1938): *Středověká kolonisace v zemích českých, České dějiny 1–5*. Praha: Jan Laichter.
ŠMILAUER, V. (1960): *Osídlení Čech ve světle místních jmen*. Praha: Nakladatelství ČSAV.
Věstník Ministerstva školství a osvěty 4, 1948.

Jaroslav Panáček
panacek@muzeumcl.cz
Vlastivědné muzeum a galerie v České Lípě
Jižní 1842
470 01 Česká Lípa

Tento článek je volně přístupný na základě licence *Creative Commons Uveďte původ 4.0 Mezinárodní veřejná licence*, která umožňuje používání, šíření a reprodukci článku za podmínky, že původní článek bude řádně citován. Licenční podmínky jsou dostupné zde: https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/legalcode.cs.

This is an open access article under the terms of the *Creative Commons Attribution 4.0 International Public License*, which permits use, distribution and reproduction in any medium, provided the original article is properly cited. The license terms are available here: https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/legalcode.